

Danuta Golik
Dariusz Żmija

Rolnictwo ekologiczne i perspektywy jego rozwoju w Polsce w świetle doświadczeń unijnych

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza potencjału i tendencji rozwoju rolnictwa ekologicznego w wybranych krajach Unii Europejskiej, a także ocena szans i możliwości rozwoju tej formy rolnictwa w Polsce. Rolnictwo ekologiczne stanowi obecnie jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi rolnictwa w Unii Europejskiej. W Polsce rynek produktów ekologicznych znajduje się na początkowym etapie rozwoju. Bariery rozwoju związane są z obszarem zarówno podaży, jak i popytu na produkty ekologiczne. Popyt na produkty ekologiczne ma tendencję wzrostową, chociaż jest jeszcze ograniczony. Występuje przede wszystkim w dużych miastach. Dostępność produktów ekologicznych jest stosunkowo mała, a ich cena jest wysoka.

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, producenci ekologiczni, gospodarstwa ekologiczne, zdrowa żywność.

Klasyfikacja JEL: Q18, Q15.

Danuta Golik, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, Katedra Polityki Ekonomicznej i Programowania Rozwoju, ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków, e-mail: golikd@uek.krakow.pl

Dariusz Żmija, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, Katedra Polityki Ekonomicznej i Programowania Rozwoju, ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków, e-mail: zmijad@uek.krakow.pl

1. Wprowadzenie

Wzrost znaczenia rolnictwa ekologicznego w Unii Europejskiej w ramach realizowanej przez nią wspólnej polityki rozwoju obszarów wiejskich powoduje wzrost zainteresowania producentów rolnych tą dziedziną rolnictwa. Sprzyjać temu może m.in. rosnące zapotrzebowanie konsumentów na tzw. zdrową żywność, a także dążenie do zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego i poprawy poziomu jej jakości.

Głównym celem artykułu jest analiza potencjału rolnictwa ekologicznego i tendencji jego rozwoju w wybranych krajach Unii Europejskiej. Dokonano także oceny szans i możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce. W pracy przyjęto hipotezę mówiącą, że istnieje wiele ograniczeń, które nie pozwalają obecnie na intensywny rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce.

2. Pojęcie i specyfika rolnictwa ekologicznego

Pojęcie rolnictwa ekologicznego pochodzi bezpośrednio z rozporządzenia Rady UE w sprawie rolnictwa ekologicznego oraz znakowania jego produktów i środków spożywczych [Rozporządzenie Rady UE nr 2092 z dnia 24 czerwca 1991]. Jakkolwiek w przepisach unijnych nie podano wprost definicji rolnictwa ekologicznego, to zawarte w wymienionym rozporządzeniu szczegółowe ustalenia precyzują środki i praktyki, które są dozwolone przy produkcji żywności metodami ekologicznymi.

Najogólniej rzecz biorąc, rolnictwo ekologiczne stanowi alternatywny względem rolnictwa konwencjonalnego system gospodarowania, który łączy najkorzystniejsze dla środowiska praktyki rolnicze, wysoki stopień różnorodności biologicznej, ochronę zasobów naturalnych, dobrostanu zwierząt, a także wykorzystuje metody produkcji oparte na naturalnych procesach [Preambuła do Rozporządzenia Rady UE nr 834/2007].

Przejawia się to m.in. w takich działaniach, jak [Żeleziak 2009, Jasiński, Michalska i Śpiewak 2014, Golinowska 2013]:

- utrzymanie i poprawa naturalnej żyzności gleby i różnorodności biologicznej,
- ograniczenie lub zaniechanie chemizacji,
- wykorzystanie surowców odnawialnych zarówno w produkcji, jak i w przetwórstwie ekologicznym,
- recykling odpadów i produktów ubocznych pochodzenia roślinnego i zwierzęcego,
- nawożenie organiczne i odpowiedni płodozmian,

- prowadzenie produkcji zwierzęcej jako nieodłącznej części gospodarstwa rolnego,
- dążenie do samowystarczalności paszowej w gospodarstwie,
- zapewnienie zwierzętom gospodarskim warunków zgodnych z ich naturalnymi potrzebami.

Nadrzędnym celem rolnictwa ekologicznego, według Międzynarodowej Federacji Rolnictwa Ekologicznego, jest produkcja żywności wysokiej jakości przy równoczesnym zachowaniu w jak największym stopniu równowagi biologicznej w środowisku przyrodniczym. Potwierdza to również polskie prawodawstwo, zgodnie z którym produkcja prowadzona metodami ekologicznymi jest sposobem uzyskania produktu, w którym zastosowano w największym stopniu naturalne metody produkcji, nienaruszające równowagi przyrodniczej [*Genetic Engineering...* 2002, Ustawa z dnia 16 marca 2001].

Realizowane cele rolnictwa ekologicznego pozwalają na osiągnięcie wielu korzyści o charakterze zarówno społeczno-ekonomicznym, środowiskowym, jak i zdrowotnym. Są to m.in.:

- wspieranie lokalnej i regionalnej produkcji i dystrybucji,
- utrzymanie miejsc pracy na wsi i obszarach wiejskich,
- tworzenie harmonijnej równowagi między uprawą roślin a chowem zwierząt,
- ochrona gleby i wody oraz różnorodności biologicznej,
- zachowanie zróżnicowanego krajobrazu rolniczego,
- zapewnienie wysokiej wartości odżywczej produktów rolnych, a także dostarczenie produktów o wysokiej wartości zdrowotnej.

Rolnictwo ekologiczne jest zatem systemem najbardziej zrównoważonym pod względem ekonomicznym, społecznym i środowiskowym i pozwala tym samym na realizację idei zrównoważonego rozwoju zawartej m.in. w unijnej strategii Europa 2020.

3. Sytuacja i tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego w wybranych krajach Unii Europejskiej

Rolnictwo ekologiczne stanowi obecnie jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi rolnictwa w Unii Europejskiej. Świadczyć o tym może m.in. dynamika wzrostu powierzchni użytkowej gospodarstw, a także liczba gospodarstw ekologicznych. Powierzchnia upraw ekologicznych wzrosła w UE od 1993 r. dziesięciokrotnie i wynosi obecnie ponad 10 mln ha. W stosunku do 2002 r. jest to natomiast wzrost dwukrotny. W 2013 r. ponad 10-procentowy udział rolnictwa ekologicznego w strukturze użytków rolnych odnotowano w takich krajach UE, jak: Austria (19%), Szwecja (16,3%), Estonia (16%), Czechy (11,2%) i Łotwa (11%).

Kraje, w których udział powierzchni ekologicznej wyniósł 5–10%, to z kolei m.in. Hiszpania, Włochy, Niemcy, Grecja i Portugalia. Dla porównania Polska została zaklasyfikowana do grupy krajów, w których powierzchnia upraw ekologicznych wyniosła 1–5%, z udziałem użytków ekologicznych w strukturze użytków rolnych wynoszącym 4% [Domagalska i Buczkowska 2015, Szanse i zagrożenia... 2013].

Należy przy tym zaznaczyć, że Polska zajmuje piąte miejsce w UE pod względem wielkości powierzchni gruntów przeznaczonych na cele ekologiczne (tabela 1). Należy zatem do krajów UE o największej powierzchni gruntów wykorzystywanych do produkcji ekologicznej obok Hiszpanii, Włoch, Niemiec i Francji. Jednocześnie Polska posiada dużą liczbę gospodarstw ekologicznych, zajmując wśród przodujących w UE producentów ekologicznych pod tym względem miejsce trzecie. Na 270 tys. gospodarstw ogółem działających w UE w sektorze rolnictwa ekologicznego na koniec 2011 r. blisko połowa przypadła na Włochy, Hiszpanię i Polskę.

Tabela 1. Kraje o największej powierzchni upraw ekologicznych i największej liczbie gospodarstw ekologicznych w Unii Europejskiej w 2013 r.

Kraj	Powierzchnia upraw ekologicznych (w mln ha)	Udział powierzchni ekologicznej w łącznej powierzchni użytków rolnych (w %)	Liczba gospodarstw ekologicznych (w tys.)	Średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego (w ha)
Hiszpania	1,6	7,0	30 462	52,0
Włochy	1,3	8,0	45 959	28,0
Francja	1,1	3,0	25 467	41,0
Niemcy	1,1	6,0	23 032	46,0
Polska	0,7	4,0	26 500	25,0
Austria	0,5	19,0	21 843	24,0
Grecja	0,2	6,0	23 433	8,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Domagalska i Buczkowska 2015].

Średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego w UE w 2013 r. wyniosła 34 ha, występowały jednak znaczne różnice pomiędzy krajami. Największą średnią powierzchnią gospodarstw ekologicznych odznaczają się w UE takie kraje, jak Słowacja (453 ha), Czechy (169 ha) oraz Wielka Brytania (114 ha). Z kolei gospodarstwa o najmniejszej średniej powierzchni znajdują się w Słowenii (14 ha), Grecji (8 ha), a także na Malcie (3 ha). W Polsce dla porównania średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego wyniosła w badanym okresie ok. 25 ha [Ramowy... 2014].

W strukturze powierzchni ekologicznych użytków rolnych UE dominują łąki i pastwiska (średnio ok. 40%), a także rośliny na paszę (ok. 30%). Wysoki udział w strukturze upraw ma również uprawa zbóż (15%). Uprawy sadownicze stanowią ok. 10%, warzywa 3%, natomiast rośliny strączkowe i rośliny oleiste łącznie niecałe 4% (tabela 2).

Tabela 2. Typy upraw ekologicznych i ich udział w całkowitej powierzchni upraw ekologicznych w wybranych krajach Unii Europejskiej i w Polsce w 2011 r.

Kraj	Powierzchnia upraw ekologicznych (w ha)	Łąki i pastwiska (w %)	Zboża ekologiczne (w %)	Rośliny strączkowe ekologiczne (w %)	Rośliny oleiste ekologiczne (w %)	Warzywa ekologiczne (w %)
Dania	162 173	13,8	27,5	3,4	0,4	1,3
Holandia	47 205	59,2	9,3	0,2	–	10,5
Niemcy	1015 626	57,1	20,1	2,5	0,6	1,9
Grecja	213 276	43,1	12,5	1,7	1,3	1,4
Hiszpania	1083 661	48,2	9,8	2,0	0,5	0,6
Francja	977 234	38,1	12,3	4,7	2,7	1,5
Włochy	1096 889	25,1	16,8	2,0	1,0	2,1
Polska	609 412	38,0	18,0	0,7	0,2	1,4
Austria	542 553	44,0	17,2	2,3	2,1	0,4
Malta	23	–	–	–	–	47,8
Finlandia	188 189	–	20,8	4,3	1,6	0,1
Czechy	460 498	85,7	5,3	0,4	0,5	0,2
Słowenia	32 149	85,6	3,7	–	0,3	0,5
Słowacja	166 700	81,9	9,2	0,1	1,5	0,4
Rumunia	229 946	34,0	34,4	1,4	20,0	0,4
Średnia UE-27	×	39,0	15,0	2,0	2,0	3,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Facts and Figures... 2013a i 2013b].

Należy zaznaczyć, że bardzo niski jest w UE udział upraw warzywniczych. Jedyne na Malcie wynosi on 47,8%, w Holandii 10,5%, natomiast we wszystkich pozostałych krajach UE kształtuje się on poniżej 3%. Równocześnie niektóre kraje UE charakteryzuje bardzo wysoki udział użytków zielonych w strukturze upraw ekologicznych. W Czechach wynosi on przykładowo 85,7%, w Słowenii 85,6%, a na Słowacji 81,9% (tabela 2).

W Polsce, podobnie jak w UE, w strukturze ekologicznych użytków rolnych największy udział mają łąki i pastwiska (38%), a także rośliny na paszę (ok. 30%).

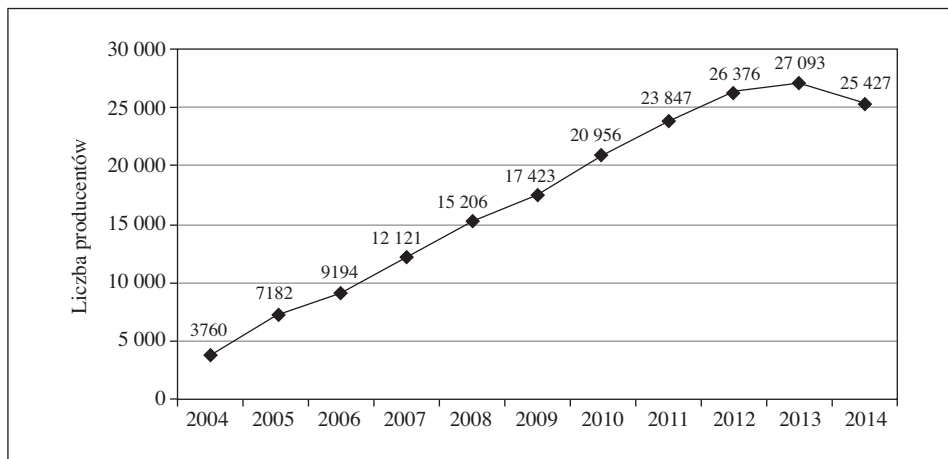
Wysoki udział ma również ekologiczna uprawa zbóż (8%). Pozostałe uprawy, poza sadowniczymi i jagodowymi (ok. 9%), nie mają natomiast większego znaczenia.

Słabo rozwinięte jest również w Polsce przetwórstwo żywności ekologicznej. Pod koniec 2013 r. funkcjonowało w naszym kraju tylko 407 przetwórní ekologicznych, podczas gdy w Niemczech było to 9183 przetwórní, we Francji – 8957, we Włoszech – 5873, w Hiszpanii – 2790. W Polsce występuje przy tym niekorzystna relacja liczby gospodarstw ekologicznych do liczby przetwórców. Przy średniej liczbie 38 gospodarstw ekologicznych przypadających w UE na jednego przetwórcę, w 2011 r. wskaźnik ten wyniósł w Polsce aż 86. Jeśli wziąć pod uwagę średnią wielkość obszaru gospodarstwa ekologicznego przypadającą na jednego przetwórcę, w UE jest to 229 ha, w Polsce natomiast ponad 10 razy więcej [Ramowy... 2014].

Powyzsze niekorzystne tendencje dotyczące przetwórstwa produktów ekologicznych w Polsce znajdują również odzwierciedlenie w sprzedaży i konsumpcji żywności ekologicznej. W porównaniu z innymi krajami UE, takimi jak: Niemcy, Francja, Włochy, Hiszpania czy Austria, w których sprzedaż żywności ekologicznej ma wartość 1–7 mld euro rocznie, w Polsce wydatki na żywność ekologiczną szacuje się na zaledwie 120 mln euro rocznie. Wydatki na zakup żywności ekologicznej w przeliczeniu na jednego mieszkańca również są w Polsce niskie, wynoszą bowiem zaledwie 3 euro, podczas gdy w krajach skandynawskich czy w Austrii jest to odpowiednio 162 euro oraz 127 euro [Szanse i zagrożenia... 2013]. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w wysokich cenach żywności ekologicznej, niskich dochodach społeczeństwa, słabej nadal świadomości ekologicznej, a także niedużej liczbie przetwórní ekologicznych w Polsce w porównaniu z krajami unijnymi.

4. Potencjał rolnictwa ekologicznego w Polsce

Rolnictwo ekologiczne jest szybko rozwijającą się gałęzią rolnictwa w Unii Europejskiej, a jego rozwój jest wspierany w ramach wspólnej polityki rolnej. Przejście z systemu rolnictwa konwencjonalnego na rolnictwo ekologiczne jest związane z tzw. okresem konwersji, a więc z okresem przejściowym, w którym gospodarowanie odbywa się zgodnie z zasadami rolnictwa ekologicznego pod nadzorem jednostki certyfikującej, ale bez prawa do oznaczania produktów jako ekologiczne. W Polsce w ostatnich latach występowała dodatnia dynamika wzrostu liczby oraz powierzchni gospodarstw ekologicznych. Zmiany w zakresie liczby producentów ekologicznych w Polsce w latach 2004–2014 zaprezentowano na rys. 1.

Rys. 1. Liczba producentów ekologicznych w Polsce w latach 2004–2014

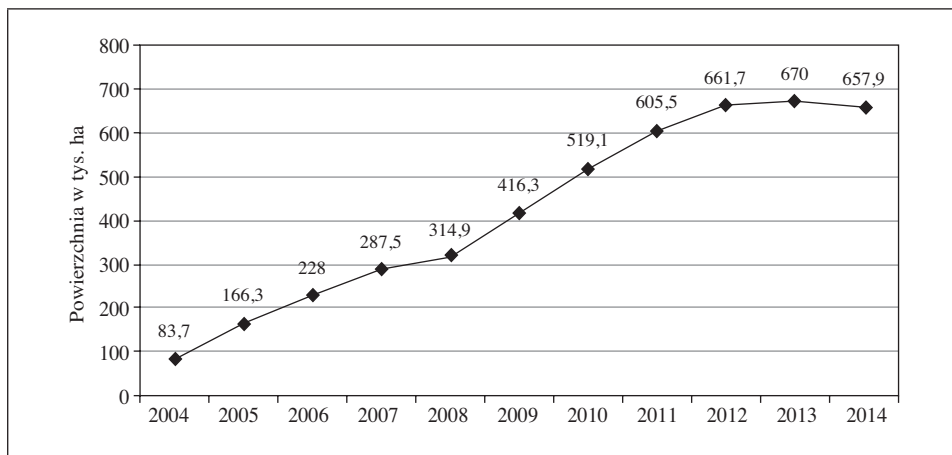
Źródło: opracowanie własne na podstawie [Raport o stanie rolnictwa... 2015, s. 19].

Analizując dane dotyczące liczby producentów ekologicznych w Polsce w latach 2004–2014, zauważyć można, że od 2004 r. do 2013 r. następował systematyczny wzrost ich liczby, odpowiednio z 3 760 do 27 376 (wzrost ponad siedmiokrotny). W 2014 r. nastąpił jednak spadek liczby producentów ekologicznych ogółem. Przyczyną tak dużego zainteresowania rolnictwem ekologicznym w ostatnich latach była niewątpliwie możliwość uzyskania dotacji przewidzianych na ten cel w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Dopłaty do 1 ha upraw ekologicznych były wyższe w porównaniu z innymi pakietami rolnośrodowiskowymi. W 2013 r. wprowadzono jednak zmiany w przepisach, które zmieniły zasady dostępu do tego typu dotacji, co przyczynić się mogło do zmniejszenia zainteresowania tego typu produkcją.

Większość producentów ekologicznych w Polsce to ekologiczni producenci rolni (gospodarstwa ekologiczne). W badanych latach stanowili oni średnio blisko 98,5% wszystkich producentów ekologicznych w Polsce. Pozostali producenci ekologiczni prowadzili działalność np. w zakresie: przetwórstwa produktów ekologicznych, wprowadzania na rynek produktów ekologicznych, w tym również importowanych z krajów trzecich, zbioru produktów ze stanu naturalnego, produkcji wegetatywnego materiału rozmnożeniowego i nasion do celów uprawy, pszczelarstwa czy akwakultury i wodorostów morskich.

W Polsce w latach 2004–2014 miał również miejsce znaczący wzrost liczby przetwórci ekologicznych – z 55 do 484. Liczba ta w porównaniu z liczbą przetwórci ekologicznych w krajach Europy Zachodniej jest jednak nadal bardzo

niska. W badanym okresie znacznie zwiększyła się powierzchnia ekologicznych użytków rolnych – z 83,7 tys. ha w 2004 r. do 657,9 tys. ha w 2014 r. Przez cały badany okres (wyjątkiem jest 2014 r.) następował systematyczny wzrost tej powierzchni (rys. 2).

Rys. 2. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce w latach 2004–2014 (w tys. ha)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Raport o stanie rolnictwa... 2015, s. 2].

Rozkład przestrzenny producentów ekologicznych był zróżnicowany w skali całego kraju. W 2014 r. spośród wszystkich 25 427 producentów ekologicznych najwięcej prowadziło działalność na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego (4244), zachodniopomorskiego (3549) oraz podlaskiego (3453). W sumie producenci ekologiczni z tych województw stanowili 44,2% ogółu producentów ekologicznych w Polsce. W województwach tych odnotowano także największą liczbę ekologicznych producentów rolnych. Najmniej producentów ekologicznych w Polsce w 2014 r. prowadziło natomiast działalność na terenie województwa opolskiego (81), śląskiego (262) oraz kujawsko-pomorskiego (419), co łącznie stanowiło zaledwie 3% liczby wszystkich producentów ekologicznych w Polsce. W województwach tych zanotowano również najmniejszą liczbę ekologicznych producentów rolnych.

W 2014 r. funkcjonowały 484 przetwornie ekologiczne, najwięcej w województwie mazowieckim (107), wielkopolskim (57) oraz lubelskim (48), co stanowiło blisko 44% ogólnej ich liczby w Polsce. Najmniej przetwornie ekologicznych było natomiast w województwie opolskim (5), lubuskim (9) oraz świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim (po 12), co łącznie stanowiło niecałe 8% ogólnej liczby przetwornie ekologicznych w Polsce.

W przetwórstwie ekologicznym największy udział w 2014 r. miały podmioty zajmujące się przetwórstwem owoców i warzyw (34,1%), innych artykułów rolno-spożywczych (27,3%) oraz produktów przemiału zbóż (19,8%). Znacznie mniejszy udział miały natomiast podmioty prowadzące działalność w zakresie przetwórstwa mięsa (7%), kawy i herbaty (4,8%), mleka i wyrobu serów (3,1%), tłuszczów roślinnych i zwierzęcych (2,4%), a także produkcji cukru (1,5%).

Największą łączną powierzchnię ekologicznych użytków rolnych posiadały w 2014 r. województwa zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie oraz podlaskie (47,3% łącznej powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce). Najmniejsza powierzchnia ekologicznych użytków rolnych znajdowała się natomiast w województwach opolskim, śląskim, łódzkim oraz kujawsko-pomorskim – w sumie prawie 5,2% ogólnej powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce.

W 2014 r. blisko połowa gospodarstw ekologicznych w Polsce (48,5%) posiadała powierzchnię upraw ekologicznych od 10 ha do 50 ha, a udział najmniejszych gospodarstw (do 5 ha) kształtował się na poziomie 14,5%. Gospodarstwa największe, powyżej 100 ha upraw ekologicznych, stanowiły natomiast 4,7% ogólnej liczby gospodarstw ekologicznych.

5. Możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce

Rolnictwo ekologiczne ma duże znaczenie w koncepcji zrównoważonego rozwoju. Zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich ma się przyczynić do poprawy jakości życia ludzi na obszarach wiejskich, a rozwój ten oparty jest na elementach ekonomicznych, społecznych oraz środowiskowych [Żmija 2016, s. 102]. Rozwój obszarów wiejskich powinien przyczyniać się nie tylko do zwiększenia efektywności rolnictwa, ale również do utrzymania różnorodności biologicznej, a także tradycyjnego krajobrazu rolniczego. Działania takie są możliwe dzięki wspieraniu i promowaniu ekologicznych rodzajów działalności. Pożądanym kierunkiem rozwoju produkcji rolnej staje się zatem wytwarzanie żywności o wysokich walorach jakościowych [Żmija 2014, s. 464].

Rozpatrując możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, należy wziąć pod uwagę jego mocne i słabe strony, a także wykorzystywanie istniejących szans oraz minimalizowanie występujących zagrożeń dla tego typu produkcji.

W tabeli 3 przedstawiono wyniki analizy SWOT przeprowadzonej dla rolnictwa ekologicznego w Polsce. Do mocnych stron polskiego rolnictwa ekologicznego zaliczyć należy przede wszystkim stosunkowo małe zanieczyszczenie środowiska naturalnego oraz stosunkowo małe wykorzystywanie środków ochrony roślin i nawozów sztucznych w produkcji rolnej. Systematycznie zwiększa

się wiedza producentów ekologicznych w zakresie tradycyjnych i zrównoważonych metod gospodarowania. Nasz kraj charakteryzuje się stosunkowo dużym i potencjalnie chłonnym rynkiem wewnętrznym, który będzie się zwiększał wraz ze wzrostem wiedzy konsumentów na temat zasad zdrowego żywienia i żywności ekologicznej oraz wzrostem ich dochodów. Położenie geograficzne naszego kraju sprzyja ponadto sprzedaży produktów ekologicznych do krajów Europy Zachodniej, w których wydatki na tego typu produkty są wysokie, a dysponowanie stosunkowo dużymi zasobami relatywnie taniej siły roboczej przyczynia się do tego, że polskie produkty ekologiczne mogą konkurować cenowo na wspólnym rynku unijnym.

Tabela 3. Wybrane mocne i słabe strony, a także szanse i zagrożenia rolnictwa ekologicznego w Polsce

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – stosunkowo małe zanieczyszczenie środowiska naturalnego – niewielkie wykorzystanie środków chemicznych (środków ochrony roślin, nawozów sztucznych) – duży i potencjalnie chłonny rynek wewnętrzny – rosnąca wiedza producentów ekologicznych w zakresie tradycyjnych i zrównoważonych metod gospodarowania – duże zasoby stosunkowo taniej siły roboczej – konkurencyjność cenowa w stosunku do unijnych produktów ekologicznych 	<ul style="list-style-type: none"> – słabo rozwinięty rynek produktów ekologicznych oraz ich mała dostępność – relatywnie mała wiedza konsumentów na temat zasad i korzyści wynikających z produkcji ekologicznej – słabe dostosowanie podaży do potrzeb przetwórstwa rolno-spożywczego – słabo rozwinięte kanały dystrybucji produktów ekologicznych – mała skłonność rolników do współpracy i zrzeszania się – duża koncentracja popytu przede wszystkim w obrębie aglomeracji miejskich – duże koszty produkcji i związane z tym wysokie ceny produktów ekologicznych w porównaniu z żywnością konwencjonalną
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie finansowe oraz pozafinansowe ze strony władz dla gospodarstw ekologicznych – wsparcie w zakresie tworzenia systemów dystrybucji produktów ekologicznych – systematyczny wzrost świadomości konsumentów dotyczącej zasad zdrowego żywienia i żywności ekologicznej – wzrost siły nabywczej polskich konsumentów – promocja działań ukierunkowanych na konsolidację branży i podejmowanie wspólnych działań 	<ul style="list-style-type: none"> – małe zaufanie do producentów żywności ekologicznej – uzależnienie gospodarstw od zewnętrznego wsparcia finansowego – umiarkowana, zróżnicowana przestrzennie świadomość ekologiczna konsumentów – konkurencja ze strony żywności importowanej – częste zmiany przepisów prawa

Źródło: opracowanie własne.

Polskie rolnictwo ekologiczne ma także wiele słabych stron. Wymienić należy przede wszystkim słabo rozwinięty rynek produktów ekologicznych oraz małą ich dostępność. W Polsce występuje małe dostosowanie podaży do potrzeb przetwórstwa rolno-spożywczego, a producenci ekologiczni nie są skłonni do współpracy i zrzeszania się. Ponadto w niewielkim stopniu rozwinięte są kanały dystrybucji produktów ekologicznych, a popyt na produkty ekologiczne koncentruje się przede wszystkim w obrębie aglomeracji miejskich. W Polsce konsumenci mają nadal relatywnie małą wiedzę na temat zasad i korzyści wynikających z produkcji ekologicznej. Należy również pamiętać o dużych kosztach produkcji ekologicznej i związanych z tym wysokich cenach w porównaniu z żywnością konwencjonalną.

Szansą na dalszy rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce jest możliwość jego wsparcia z budżetu krajowego, jak i budżetu Unii Europejskiej. Należy tu wymienić środki dostępne w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 oraz dostępne w ramach mechanizmu wspólnej polityki rolnej (WPR) „Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych”. Przykładowo celem działania pod nazwą „Rolnictwo ekologiczne”, realizowanym w ramach PROW 2014–2020, jest wspieranie dobrowolnych zobowiązań rolników, którzy podejmują się utrzymać praktyki i metody rolnictwa ekologicznego lub na nie przejść. Rosnąca wiedza konsumentów na temat wpływu rolnictwa, produkcji i dystrybucji żywności na środowisko naturalne, a także na temat zalet żywności ekologicznej wpływać będzie na wzrost popytu na tego typu produkty. Popyt ten zwiększać się również będzie wraz ze wzrostem siły nabywczej polskich konsumentów. Szansą na rozwój polskiego rolnictwa ekologicznego jest również integracja i współpraca pomiędzy podmiotami działającymi w tym sektorze. Zorganizowana i zinstytucjonalizowana forma współpracy między producentami ekologicznymi daje szansę na większe urynkowanie produkcji. W ramach mechanizmu WPR „Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych” współfinansowane są działania, których celem jest dostarczenie konsumentom informacji na temat walorów, specyficznych cech oraz jakości produktów rolno-spożywczych, które wyprodukowane zostały na obszarze Unii Europejskiej.

Do zagrożeń sektora rolnictwa ekologicznego w Polsce zaliczyć należy stosunkowo małe zaufania konsumentów do producentów żywności ekologicznej. System rolnictwa ekologicznego oparty jest bowiem na zaufaniu konsumentów do obowiązującego systemu kontroli oraz certyfikacji. Ponadto świadomość ekologiczna konsumentów w Polsce jest nadal umiarkowana i zróżnicowana przestrzennie. Inne zagrożenia to m.in. konkurencja ze strony ekologicznej żywności importowanej, a także częste zmiany przepisów prawa oraz możliwe trudności w ich jednolitej interpretacji. Ponadto należy zwrócić uwagę, aby wsparcie kiero-

wane do rolnictwa ekologicznego nie uzależniło gospodarstw ekologicznych od zewnętrznych źródeł finansowania pochodzących ze środków publicznych, co może doprowadzić do braku trwałości ekonomicznej tych gospodarstw rolnych.

6. Wnioski

W 2014 r. po raz pierwszy od momentu wstąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej zmniejszyła się liczba producentów ekologicznych, a także powierzchnia ekologicznych użytków rolnych, co wiązać się mogło ze zmianą przepisów dotyczących wspierania tego typu produkcji. Powierzchnia użytków rolnych, na których prowadzona była produkcja ekologiczna w Polsce, stanowiła w 2014 r. 4,5% wszystkich użytków rolnych w Polsce, co oznacza spadek w stosunku do 2013 r. o 0,1%. Znaczna część ekologicznych producentów rolnych prowadziła wyłącznie produkcję roślinną, a gospodarstwa ekologiczne dysponowały średnio większą powierzchnią użytków rolnych niż przeciętne gospodarstwo rolne w Polsce. W analizowanym okresie zwiększyła się znacząco liczba przetwórci ekologicznych z 55 w 2004 r. do 484 w 2014 r., a więc blisko 9-krotnie. W 2014 r. w przetwórstwie ekologicznym największy udział miało przetwórstwo owoców i warzyw, innych artykułów rolno-spożywczych, a także produktów przemiału zbóż.

W Polsce rynek produktów ekologicznych znajduje się na początkowym etapie rozwoju. Bariery rozwoju związane są z obszarem zarówno podaży, jak i popytu na produkty ekologiczne. Popyt na produkty ekologiczne ma tendencję wzrostową, chociaż jest jeszcze ograniczony. Występuje przede wszystkim w dużych miastach. Dostępność produktów ekologicznych jest stosunkowo mała, a ich cena jest wysoka. W Polsce istnieje duże rozdrobnienie strukturalne gospodarstw rolnych powodujące trudności w organizacji produkcji i zaopatrzenia. Występuje niski poziom koncentracji podaży surowców rolnych, a także małe jej dopasowanie do potrzeb przetwórstwa. Trzeba zatem podejmować działania, których celem będzie tworzenie powiązań oraz nawiązywanie współpracy pomiędzy producentami. Niezbędna jest również lepsza organizacja tego sektora, która umożliwi wykorzystanie jego potencjału.

Literatura

- Domagalska J., Buczkowska M. [2015], *Rolnictwo ekologiczne – szanse i perspektywy rozwoju*, „Problemy Higieny i Epidemiologii”, nr 96.
- Facts and Figures on Organic Agriculture in the European Union* [2013a], European Commission, September.

- Facts and Figures on Organic Agriculture in the European Union* [2013b], European Commission, October.
- Genetic Engineering versus Organic Farming. The Fact and the Fiction* [2002], International Federation of Organic Agriculture Movements, <https://www.infogm.org> (data dostępu: 15.09.2016).
- Golinowska M. [2013], *Rozwój rolnictwa ekologicznego*, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław.
- Jasiński J., Michalska S., Śpiewak R. [2014], *Rolnictwo ekologiczne jako czynnik rozwoju lokalnego*, „Wieś i Rolnictwo”, nr 4.
- Preambuła do Rozporządzenia Rady UE nr 834/2007 z 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych, uchylającego rozporządzenie Rady UE nr 2092/1991, Dz.U. L 189, 20.7.2007.
- Ramowy Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2014–2020 [2014], Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2013–2014* [2015], Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa.
- Rozporządzenie Rady UE nr 2092 z 24 czerwca 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych, Dz.U. UE L 198, 22.7.1991.
- Szanse i zagrożenia polskiego rolnictwa ekologicznego w perspektywie lat 2014–2020 [2013], Opinie i ekspertyzy OE-210, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Warszawa.
- Ustawa z dnia 16 marca 2001 r. o rolnictwie ekologicznym, Dz.U. nr 38 poz. 452 z późn. zm.
- Żeleziak M. [2009], *Dlaczego rolnictwo ekologiczne?*, Rocznik Świętokrzyski, Seria B – Nauki Przyrodnicze, nr 30.
- Żmija D. [2016], *Wpływ wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej na funkcjonowanie małych gospodarstw rolnych*, Difin, Warszawa.
- Żmija K. [2014], *Perspektywy rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich województwa małopolskiego* [w:] *Aktualne problemy funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw*, red. M. Kowalik, A. Sierpińska-Sawicz, Vizja Press&IT, Warszawa.

Organic Farming and the Prospects for Its Development in Poland in the Light of the European Union's Experience

(Abstract)

The aim of the paper is to analyse the potential and development of organic farming in selected countries of the European Union, so as to assess the prospects for its development in Poland. Organic farming is currently one of the fastest growing agricultural sectors in the European Union. In Poland, the market for organic products is at an early stage of development. Barriers to development are associated with both the area of supply and the demand for organic products, which is increasing but still limited. With demand occurring mostly in large cities, organic products have limited availability and are expensive.

Keywords: organic farming, organic producers, organic farmers, healthy food.